

РОЗДІЛ І. ПРОБЛЕМИ КУЛЬТУРОЛОГІЇ: ІСТОРИЧНІ ТА СУЧАСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

УДК 130.2:316

*Гоцалюк Алла Анатоліївна,
доктор філософських наук,
доцент кафедри івент-менеджменту
та індустрії дозвілля
Київського національного університету
культури і мистецтв
ORCID: 0000-0002-5171-536X
goz_pravo@ukr.net*

ЗМІНИ В ТРАДИЦІЙНІЙ ОБРЯДОВІСТІ РИТУАЛЬНИХ РЯДЖЕНЬ УКРАЇНЦІВ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ У XX-XXI СТОЛІТТІ

Метою статті є визначення особливостей ритуальних ряджень в структурі різдвяно-новорічних свят на Гуцульщині наприкінці XX століття в Україні. **Методологія дослідження** полягає у застосуванні системно-структурного, аналітичного методів для виявлення динаміки змін в традиційній обрядовості на прикладі різдвяно-новорічних ряджень на Гуцульщині наприкінці XX ст.; функціональний метод – для дослідження трансформацій традиційної обрядовості в контексті видозміни загального культурного поля національної культури та ролі традиційного компоненту у його структурі. **Наукова новизна** полягає у тому, що вперше показано взаємозв'язок між складовими традиційної культури на сучасному етапі та показано динаміку видозміни окремих ритуалів-ряджень на прикладі традиційної обрядовості та обумовленість загальним контекстом сучасного культурного розвитку й суспільно-світоглядних змін. **Висновки.** У результаті дослідження зроблено висновок, на прикладі ритуальної обрядовості новорічно-різдвяного циклу Карпатського регіону, що давні риси обряду, який колись засвідчував міфологічний світогляд про боротьбу зими й весни, добрих та злих сил, в ході еволюції перетворився в ігрово-розважальне театралізоване дійство з призабуттям первісної мотивації. Зокрема, театралізоване дійство "Маланка" має давні корені на території частини Карпат, Подністров'я, Буковинської Гуцульщини. Однак в ході розвитку народної обрядовості звичай "Маланкування" зазнав помітних змін у плані модернізації персонажів, ігрових та розважальних дій.

Ключові слова: традиції, ритуальні рядження, традиційна обрядовість, обряди різдвяно-новорічного циклу, Гуцульщина, Карпатський регіон, традиційна культура.

Гоцалюк Алла Анатольевна, доктор философских наук, доцент кафедры ивент-менеджмента и индустрии досуга Киевского национального университета культуры и искусств

Изменения в традиционной обрядности ритуальных ряжений украинцев Карпатского региона в XX-XXI веке

Целью статьи является определение особенностей ритуальных ряжений в структуре рождественско-новогодних праздников на Гуцульщине в конце XX века в Украине. **Методология исследования** заключается в применении системно-структурного,

аналитического методов для выявления динамики изменений в традиционной обрядности на примере рождественско-новогодних ряжений на Гуцульщине в конце XX в.; функциональный метод - для исследования трансформаций традиционной обрядности в контексте видоизменения общего культурного поля национальной культуры и роли традиционного компонента в его структуре. **Научная новизна** заключается в том, что впервые показана взаимосвязь между составляющими традиционной культуры на современном этапе, где показано динамику видоизменения отдельных ритуалов-ряжений на примере традиционной обрядности и обусловленность общим контекстом современного культурного развития и общественно-мировоззренческих изменений. **Выводы.** В результате исследования сделан вывод, на примере ритуальной обрядности новогодне-рождественского цикла Карпатского региона, что древние черты обряда, который когда-то свидетельствовал о мифологическом мировоззрении, о борьбе зимы и весны, добрых и злых сил, в ходе эволюции превратился в развлекательно-игровое театрализованное действие с призабытой первоначальной мотивацией. В частности, театрализованное действие "Маланка" имеет давние корни на территории части Карпат, Поднестровья, Буковинской Гуцульщины. Однако в ходе развития народной обрядности обычай "маланкования" претерпел заметных изменений в плане модернизации персонажей, игровых и развлекательных действий.

Ключевые слова: традиции, ритуальные обряды, традиционная обрядность, обряды рождественско-новогоднего цикла, Гуцульщина, Карпатский регион, традиционная культура.

Gotsalyuk Alla, Doctor of Philosophy, Associate Professor of the Department of Event Management and the leisure industry Kiev National University of Culture and Arts

Changes in traditional commitment of ritual cheeses of ukrainians of the Carpathian region in XX-XXI centuries

The purpose of the article is to determine the features of ritual actions in the structure of Christmas and New Year holidays in the Hutsul region at the end of the 20th century in Ukraine. **The methodology** consists in applying system-structural, analytical methods to identify the dynamics of changes in traditional rituals using the example of Christmas and New Year holidays in the Hutsul region at the end of the 20th century; functional method - to study the transformations of traditional rituals in the context of the modification of the general cultural field of the national culture and the role of the traditional component in its structure. **The scientific novelty** lies in the fact that for the first time the interrelation between the components of traditional culture at the present stage is shown, where the dynamics of the modification of individual rituals-orders are shown on the example of traditional rituals and the general context of modern cultural development and social and world outlook changes. Findings. **The study concluded** on the example of the ritual rituals of the New Year and Christmas cycle of the Carpathian region that the ancient features of the rite, which once testified to the mythological worldview, the struggle of winter and spring, good and evil forces, in the course of evolution turned into an entertaining and playing theatrical performance with a forgotten initial motivation. In particular, the theatrical performance "Malanka" has long roots in the part of the Carpathians, Podnistrovye, Bukovina Hutsul region. However, in the course of the development of folk rituals, the custom of "mis-banking" has undergone noticeable changes in terms of character upgrading, gaming, and entertainment.

Key words: traditions, ritual ceremonies, traditional ceremonies, Christmas-New Year cycle ceremonies, Hutsul region, Carpathian region, traditional culture.

Актуальність теми дослідження. Важливим компонентом традиційної обрядовості є ритуальне рядження, або карнавал. В Україні найкраще ця традиція збереглася саме в Карпатському регіоні. Широким є розуміння карнавалу як універсального обрядово-видовищного і світоглядного феномену, властивого певною мірою майже усім цивілізованим народам світу [1, 15]. Тому вивчення особливостей ритуальних ряджень в Україні є особливо актуальним в умовах

культурно-соціальних трансформацій та повернення до вивчення проблематики національної ідентичності, пошуку власного місця українця в глобалізованому світі.

Аналіз досліджень і публікацій. Означено проблематика знайшла відображення у ряді праць таких дослідників, як М.Влад, І.Волицька, Г.Кожолянко, О. Курочкін, В. Шухевич.

Метою статті є визначення особливостей ритуальних ряджень в в структурі різдвяно-новорічних свят на Гуцульщині наприкінці ХХ століття України.

Виклад основного матеріалу. В обрядовому маскуванні українців існують два історичні пласти: народний і церковний. Перший включає типи і образи ряджених, які сформувалися задовго до прийняття християнства чи, виникнувши за доби його панування, не були пов'язані з клерикальною традицією. По суті, мова йде про давні язичницькі й пізніші маски світського змісту. На відміну від них, переодягнені й відповідно екіпіровані персонажі драматичних вистав другої групи відверто демонструють свою спорідненість з колом євангельських легенд, тобто ведуть родовід з першоджерел церковної літератури.

Ключовим у плані висвітлення генезису карнавальних обходів з "козою" є обряд, приурочений до свят Маланки і Василя. Він має досить давню дохристиянську основу.

13 січня – свято Маланки. На Гуцульщині, подібно як і в інших регіонах України, варять кутю і звать цей вечір "Багата кутя". На вечерю також готують 12 страв, але вже скоромних. Напікають калачів, книшів, пирогів для щедрувальників та посівальників.

Ввечері щедрують. Ходять ряджені, співають щедрівки з побажанням врожаю, добра, щастя в родині. На Гуцульщині біля Коломиї група парубків у масках іноді нараховувала до 20-ти персонажів: "Василь", "Маланка", "дід", "баба", "козаки", "пан", "чумак", "цигани", "шандарь". На буковинській частині Гуцульщини щедрувальники у маскованих костюмах зберігали ще до середини ХХ сторіччя персонажі переважно давнього походження. Переодягалися в маски "ведмедя", "кози", "коня", "діда", "баби" [2, 106-107]. Причому одягалися так, щоб особу виконавця не можна було впізнати. Категорії масок на Різдвяно-Новорічні свята пов'язані з міфологічним світоглядом, їх давньою магічно-сакральною функцією.

Вчені наголошують, що "...слід враховувати і спостережену на матеріалах різдвяно-новорічної обрядовості Українських Карпат тенденцію до дублювання (витіснення) маски "кози" маскою "барана", яку можна пояснити особливим місцем вівчарства в господарському житті населення гірських районів" [1, 42].

Старші люди в новорічну ніч примічають за погодою. Коли небо зоряне, то буде врожай на горох, ягоди, добре розводитимуться курчата та інша домашня птиця. Увечері на Маланки господар робить з дідуха перевесла, йде до саду, перев'язує яблуню і примовляє: "Я тебе перевеслом назначу, що з тебе буде – в маю побачу. Як не будеш цвіту мати у маю, то я тебе, як яловку, зрубаю".

Отже, важливу роль в Карпатському регіоні, як і на решті території України, відігравали ряджені, своєрідний народний театр.

Варто зауважити, що сам звичай переодягання у святкові дні сягає своїм корінням в дуже давні первісні часи, він відомий майже усім народам світу і помітний спільними рисами (це переодягання в непобутове, вигадане вбрання, травестія, коли жінки переодягнені в чоловіче вбрання і навпаки, зооморфні чи вигадані маски, використання різних предметів – коси, палиці, інструментів домашнього вжитку). Рядження входило до структури сміхової культури часів Середньовіччя і Ренесансу. Найповнішу порівняльну характеристику ритуального рядження здійснив відомий вчений М. Бахтін [3, 236-239].

Як уже вище зазначалося, обряд з водінням кози, який був поширений на значній території України, в окремих місцевостях буковинської Гуцульщини побутував спорадично. Тут на Гуцульщині водіння "кози" переважно контамінувалося в театралізованому обряді "Маланка" у виставах лялькового і живого вертепу [4, 13]. В Карпатах зображення кози мало спільні риси. Це переважно була довга палиця, яку накривали вивернутим догори вовною кожухом, яка викінчувалася зверху дерев'яною головою кози, часто із справжніми рогами, або ж дерев'яними. На палицю, до шиї "кози" вішали дзвоник. Часто голова кози мала рухливу нижню щелепу, яка під час колядування натягувалася мотузкою і клацала, чим викликала сміх і пожвавлення, особливо у дітей.

На галицькій і закарпатській частині Гуцульщини частіше ходіння колядників супроводжувалося з "баранком", воно переважно було характерним для дитячих та підліткових груп. Палицю з опудалом баранячої голови тримав між ногами хлопець у вивернутому кожусі [5, 23-24]. Таке ходіння з "бараном" на початок ХХ ст. мало переважно розважальну та ігрову мотивацію.

У Карпатському регіоні загалом, на Гуцульщині зокрема, серед зооморфних образів, окрім "кози", "баранця" були поширеними такі представники місцевої фауни, як "ведмідь" та "вовк". Хлопець, який мав маску ведмедя, також був убраний у вивернутий вовною кожух, показував незграбність, вайлуватість тварини, а ряджений "вовком" був дуже спритним і швидким.

"Дід" і "баба", одягнені в лахміття, обличчя вимазане в сажу, з торбами були також поширеними персонажами рядження. Парубок, який зображував "бабу" був часто з подушкою на животі, вдаючи вагітність.

В давнину дід і баба очевидно символізували культ пращурів. Часами ці двоє зв'язували між собою суперечку, штовханину, яку дослідники розглядають як антиповедінку, пов'язану з ідеєю родючості та відлякування злих духів [6, 97]. Варто зауважити, що новорічні обходи з "дідом", "бабою" відомі й іншим слов'янським народам, зокрема словакам, чехам. В чеському обряді замість "діда" ходили дві "баби", які жебрали під вікнами, вимагаючи паляниць та гостинців [7, 151].

Протягом тривалого часу відбувалися процеси трансформації народних обрядів, проникнення спрощених форм рядження, очевидно під впливом пізніших вертепних форм, які ми розглянемо далі.

На початку XX ст. в окремих селах Гуцульщини (переважно галицької її частини) серед учасників різдвяних обходів помітні групи з такими персонажами, як "царі", "королі". Часом їх супроводжували вже й суто християнські персонажі, як "ангели". Такі групи ходили не лише на Різдво, а в окремих місцевостях і на Йордан. Такі персонажі були ще подекуди й у другій половині XX сторіччя, але їх суворо забороняли представники радянської влади. Колядники 60-х років XX ст. згадують про це. "О, як ми, дітьми, любили ходити колядувати! Але почали переслідувати, ганялися за нами учителі, сільські "активісти"... Ми також скакали у скалу, в корчі, ліси – котре куда виділо, як нас ловили. Бувало, тікаємо, а з нами є хлопець, перебраний на ангела – у довгій білій сорочці поверх кожушка і з срібними із позлітки крильми. Він шпортається, бо перешкоджає довга сорочка. Здається, що той ангел летить, а за ним і за нами женуться злі сили" [8, 107].

Такі персонажі були ніби релігійним елементом в гурті колядників і не виступали самостійно, а колядували разом з групою (табором).

На території Українських Карпат, а головне на буковинській та галицькій частинах Гуцульщини, побутував і вищий тип театрального дійства – рядження, який мав певну струнку систему персонажів і спеціальні дійства, сцени. До нього відноситься театралізоване дійство "Маланка", яка найдужче розвинена на Буковині та Подністров'ї.

Найбільш повний опис гуцульської "Маланки" здійснив Володимир Шухевич, який писав, що перед Василем, перед старим Новим роком, парубки збиралися до хати і переодягалися "один за князя – Василя, а другий за княгиню – Маланку, інший за цигана, за циганку, – тим двом мастять лице сажено, за жида. який кладе на лице наличман – маску з клоча, за жидівку, за шандара, того убирають в жовнярську шапку і який кабат, та дають єму кіл у руки – івир, за діда і бабу, які носять на плечах міх з соломною, а надто приберуть одного за козу, убираючи єго в кожух обернений волосом у гору; так перебравшись, ходять від хати до хати, де під вікнами щедрують ось як:

*Щедрий вечір, добрий вечір!
Добрим людем на цес вечір!
Устань, таздо, угорни си,
До стайинки подиви си;
Кобилка ти сі вположила,
Нову радість ти вчинила,
Божа се милість,
А твоя радість! [9, 195]*

Пощедрувавши під вікнами, далі просяться в хату і коли газда запросить щедрувальників у хату, то вони починають щедрувати так:

*Щедрий вечір, добрий вечір!
Добрим людям на цес вечір!
Пишна файна Миланочка,
А ще красчий Васильчичок.
А чиньчику – Васильчику,
Посію-ж ті в городчику.
Буду тебе шанувати,
Тричі на день поливати,
Тричі на день поливати,
Сухоточку підскубати
Сухоточку підскубати,
Легіникам роздавати... [9, 195]*

Після Володимира Шухевича, уже в другій половині ХХ ст., детально проаналізував звичай маланкування під час щедрівок відомий український етнолог, професор Георгій Кожолянко, який вважає, що обряд Маланки був у наших предків ще до прийняття християнства [2, 197]. Спираючись на записи письменника Ю.Федьковича, вчений вказує, що маланочна щедрівка є найкращою. "У вісім день по празнику Ко-Ладі святкували они і празник Маланки, перебравши одну дівчину за Маланку, одного парубка за Чильчика, другого за Місяця, третього за Змія – діда "з залізною бородою", а решту дівчат і парубків за поїзд Маланки, Чильчика, Місяця і Змія, і ходили так від хати до хати" [2, 151].

Саме в Карпатському регіоні, на Буковинській Гуцульщині і на початку ХХІ сторіччя обряд ходіння з Маланкою є дуже збережений, хоч він також переживав заборони церкви і радянської влади. Там і тепер вечір перед старим Новим роком на Гуцульщині чоловіки називають звичайно, "На Меланії", а жінки – "Святвечір Василів". Молоді жонаті чоловіки та парубки збираються до гурту. Один з них перебирається за князя Василя, а інший – на княгиню Маланку, який уміє добре жартувати. Нерідко до театральної групи брали і таких персонажів, як "смерть" з косою, "піп", "лікар" тощо.

Пропускати чийсь хату, не защедрувавши, було поганою ознакою, тому ходили від хати до хати. Звернення до господарів мало багато варіантів, але всі вони зводилися до добрих побажань:

*Ой господарю, господарочку,
Пусти в хату Маланочку,
Маланочка чисто ходить,
Ніччо в хаті не пошкодить,
Як нашкодить, то помие,
Їсти зварить та й накриє,
Добрий вечір! [2, 152]*

В хаті Маланка вдавала, що наводить порядок, розкидала сміття, замазувала припічок, лавки. "Дід" з "бабою" обнімаються і періодично посварюються, циган нишпорить скрізь і просить сала, "циганка" ворожить, "ведмідь" танцює, "коза"

грає на скрипці, а "журавель" вибиває в бубон. Демонстрували також сценки залищання та весілля. "Смерть" косою вбивала "Маланку", тієї ж миті "дід" просив гроші на лікування. Як "Маланка оживала, то до неї залищалися інші персонажі: "піп", "стрілець" тощо.

Першу спробу класифікувати дійства персонажів зробив Олександр Курочкін, який розглядає їх за спрямованістю обряду і виділяє декілька видів обрядодій: господарська та шлюбна магія; імітація хатньої роботи господині; сімейні стосунки подружжя; ігрово-еротичні, гумористичні та сатиричні сценки; пародіювання; елементи сімейно-обрядових драм (весілля) тощо [1, 140-160]. За традицією у селах Гуцульщини підготовка до театралізованого дійства "Маланки" відбувалася за місяць до початку свята. У Передгір'ї групи щедрувальників поділяються за віковим цензом. Підлітки утворюють "Малу Маланку", хлопці 17-18 років "Середню", а парубки, що відслужили в армії гуртують "Стару Маланку". Останню часто супроводжує група музикантів, а також хлопці "світлячі", котрі носять ліхтар зі свічкою, який виготовлений у вигляді зірки, півмісяця, сонця.

Перший маланочний танець, за народними віруваннями, не можна було виконувати у дворі господаря, бо це могло йому зашкодити. Тому перший груповий танець з присвистуванням і биттям об землю батогами, маланкарі танцювали на сільських майданах.

Коли Гуцульщина входила до складу Австро-Угорщини, старший хлопець з гурту звертався за дозволом маланкувати до сільської управи.

За радянського часу у другій половині ХХ сторіччя водити "Маланку" перед Новим роком за старим стилем (13-14 січня) було заборонено. Партійні організації, сільські ради організовували бригади агітаторів з числа вчителів, лікарів, студентів, які чергували на вулицях, проводили переслідування "Маланок" (зривали маски, ламали атрибути) і стежили за тим, щоб маланкувань не проводили [2, 156]. Але дозволили маланкувати 1 січня, що селяни не приймали. Тому спеціально дібрана "Маланка" ходила маланкувати 1 січня до сільських комуністів, до клубу, де і співали щедрівки-новотвори:

*Щедрик, щедрик, щедрівоньки,
Потелились корівоньки,
Та й на фермі потелились,
Теляточка породились.
Будем ростиць цих теляток –
То колгоспників достаток.
То колгоспна росте каса,
А народу – масло й м'ясо.*

Або ще один новотвір про колгоспну і радянську дійсність. Новотвори підлаштовували під традиційні схеми щедрівок і колядок:

*А я знаю, хто є вдома –
Сам господар біля столу.
Поруч нього – господиня,
Пишуть листа та до сина.*

*Син в Армії командиром,
Батько в селі бригадиром,
Ланковою мати в полі,
Ой щаслива наша доля.
З новим роком, друзі щирі!
Щастя жити в дружбі, в мирі!
Щедрий вечір! [2, 639-640]*

Трансформаційні процеси відбувалися протягом усього часу, але особливо помітні зміни характерні для якихось переломних періодів. Після великого тиску, заборон народних свят, як "релігійних" у 60-70-ті роки ХХ ст., починається поступове переосмислення народних звичаїв. У другій половині 80-х років ХХ ст. (часи перебудови) серед гуртів "Маланки" з'являються цілком нові історичні персонажі. Серед ряджених тепер "фінінспектори", "мірники", "обліковці", "міліціонери", "даїшники", які у своїх гумористичних промовах під час маланкування закликали людей вступати до колгоспу, давати позику, здавати збіжжя у колгоспи, "нараховували" плату за колгоспні трудовні. "Автоінспектори" зупиняли автомобілі і вимагали документи та плату за "порушення"[2, 157].

І наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. чималу роль відіграв традиційний пісенний супровід "Маланки". Окрім щедрівок, дуже багато побутувало власне маланчиних пісень, які оспівували її якості. У різних варіантах відтворювалася зустріч Маланки і Василя, в яких виразні шлюбні мотиви:

*Ой учора із вечера
Пасла Меланка два качура,
Ой як пасла ізгубила,
Шукаючи заблудила.
Відблудила в чисте поле,
В чистім полі Василь оре,
Ані оре, ані плужить,
За Меланков дуже тужить [5, 20].*

Театральне дійство "Маланка" відбувалося переважно у масках, які поділяються за матеріалом на дві групи. У першій використовувався переважно традиційний одяг: кожухи вивернуті назовні вовною, шапки, хустки, шматки тканини. До другого виду відносяться виготовлені з паперу, дерева, клоччя вуса, борода, клоччя.

"Діди" були одягнені в білі штани ("гачі") з домашнього сукна, у руках мали палицю або гуцульську бартку (топірець). Через плече була перекинута тайстра. "Баба" завжди мала в руках віник, кужіль з прядивом тощо. "Маланка" не мала маски, була одягнена у народний одяг.

Наприкінці ХХ сторіччя помітні нові тенденції не тільки в персонажах "Маланки", але й зміні сюжету вистави. Часами показують боротьбу "Старого

року" з "Новим роком". Якщо раніше виконавцями виступали переважно чоловіки й парубки, то тепер все частіше у обрядодійстві беруть участь і дівчата.

Етнографічні записи свідчать про розростання традиційної "Маланки" до 20-30 осіб ряджених, починаючи із 1960 років [1, 116].

Висновки. Давні риси обряду, який колись засвідчував міфологічний світогляд про боротьбу зими й весни, добрих та злих сил, в ході еволюції перетворився в ігрово-розважальне театралізоване дійство з призабуттям первісної мотивації. Отже, театралізоване дійство "Маланка" має давні корені на території частини Карпат, Подністров'я, Буковинської Гуцульщини. Однак в ході розвитку народної обрядовості звичай "Маланкування" зазнав помітних змін у плані модернізації персонажів, ігрових та розважальних дій.

Література

1. Курочкін О. Українські новорічні обряди: "Коза" і "Маланка". Опішне, 1995. 392 с.
2. Кожолянко Г.К. Етнографія Буковини. Т. 3 / Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, Буковин. етногр. т-во. Чернівці : Золоті литаври, 2004. 386 с.
3. Бахтин М. Творчество Франсуа Рабле и народная культура Средневековья и Ренессанса. Москва, 1965.
4. Волицька І.В. Театральні елементи в традиційній обрядовості українців Карпат к. ХІХ – п. ХХ ст. Київ, 1992. 138 с.
5. Коляди на Гуцульщині. Прикарпатская Русь. 1931. №1. С.23–24.
6. Курочкін О. Новорічні свята в українців. Традиції і сучасність. Київ, 1978. 191 с.
7. Виноградова Л. Н. Зимняя календарная поэзия западных и восточных славян. Генезис и типология колядования. Москва, 1982. 256 с.
8. Влад М. Стрітенне. Київ: Український письменник, 1992. 223 с.
9. Шухевич В. Гуцульщина. Ч. 4. Львів, 1904. (Друге видання. Верховина, 1999). 302 с.

References

1. Kurochkin, O. (1995). Ukrainian New Year's Rites: "Goat" and "Malanka". Opishne [in Ukrainian].
2. Kozholyanko, G.K.(2004). Ethnography of Bukovina. Vol. 3 Chernivtsi: Zoloti Lytavary [in Ukrainian].
3. Bakhtin, M. (1965). The creativity of François Rabelais and the popular culture of the Middle Ages and the Renaissance. Moscow [in Russian].
4. Volitska I.V. (1992).Theatrical elements in the traditional ritual of Ukrainians of the Carpathians in the XIX-XX centuries. Kyiv [in Ukrainian].
5. Carriages in Hutsulshchyna. Precarpathian Rus (1931), 1, 23-24 [in Ukrainian].
6. Kurochkin, O. (1978). New Year holidays to Ukrainians. Traditions and the present. Kiev [in Ukrainian].
7. Vinogradova, L. N. (1982). The winter calendar poetry of the western and eastern Slavs. Genesis and typology of caroling. Moscow [in Russian].
8. Vlad, M. (1992).Streitenne. Kyiv: Ukrainian writer [in Ukrainian].
9. Shukhevich, V. (1999). Hutsulshchyna. Ch. 4. Lviv, 1904. (Second edition, Verkhovyna,) [in Ukrainian].